

FAMILIARUL

DIARIU BELETRISTICU SI ENCICLOPEDICU — LITERARIU.

BABET' A.

Romanu.
(Urmare.)

CAPITOLULU XXXI.

Griviti'a.

Tomiti'a se pricepea in manuearea armelor, ca-ci fusese in gard'a orasianesca. Sciindu si carte, ajunsese preste puçinu sergentu.

Era in alu doilea batalionu de venatori, care facea parte din divisi'a a patri'a de sub comand'a colonelului Anghelescu, adeca era dintr'acei'a, cari au avutu parte de Plevna.

Istori'a resbelului din 1877 s'a descrisu de multi cu pena mai maiestra de cam pote fi a nostra in asemenea materie, deci nu ne potemu ocupa de evenimentele resboinice decatu numai intru catu a participatu Tomiti'a la ele.

Nu vomimu se urmarimu cariera s'a cea militara dintru inceputu, nici se-lu insoçimu in marsiulu seu preste Dunare si prin Bulgari'a, ci vomu esi de-odata la punctulu culminantu alu fapteloru s'ale resboinice.

Era in Augustu alu anului 1877

Rusii mancasera deja in mai multe renduri bataia de la Turci, si Osmanu pasi'a i-i ingrozise asia de tare, incatu slabindu din sumeti'a loru, se adresasera catra domnitoriulu Romaniei, pofindu-lu ca se le vina in ajutoriu.

Sfetnicii lui Carolu asigurara catu potura interesele tierei faça de Rusi, si acumu armat'a

romana se afla in deplina corporatiune cu cetele muscale pe campia Bulgariei.

Inca nu avusera Romanii nici o ciocnire cu Turcii, dar' tienat'a loru de pana acum nu numai ca imprasciasse temerile necredintiosiloru din tierra dar' silisera deja atatu pe Muscalulu aliatu catu si pe Turculu dusmanu a da respectu acestoru omeni cari cu totu esteriorulu loru nearetatoriu, desvoltasera tote vertutile militare: disciplina, inteligintia la tote evolutiunile strategice, perseverantia si abstinencia admirabila.

De candu se facuse Tomiti'a soldatu, par' ca i-se schimbasese tota firea, nervii sei cei molesiti de vietia din capitala se otielisera prin regimulu dura si necrutatoriu la care-lu supusesese traiulu de campania.

Deca nar' fi induratu o lovitura atatu de aspra, sar' fi potutu semti fericitu in vigorea cea noua a corpului seu.

Dar' lucruri de acelea de care suferise bietulu baiatu nu se uita atatu de lesne, apoi nici chipulu adoratulu alu scumpei Lenitia nu-lu parasise si necontenitu i revoca feliu de feliu de scene din trecutulu seu.

Soçii sei i-si petreceau timpululu cantandu la doine si tragundu la hore, chiar' si acumu candu ajunsera dinaintea reduteloru inamice unde serviau deja dreptu tienta la puscile si tunurile Turciloru.

Elu inse nu lua parte la veseliea tovarasiiloru sei de lupta.

„Haide Tomitia!“ i-i dicea adese-ori cate unu colegu de arme, „prinde-te cu noi in hora!“

„Dar' lasa-lu mei, nu-lu vedi ca se crede mai multu decatu noi, este boieriu!“ observà altulu.

Tomiti'a numai zimbiá dorerosu, dar' nu díceá nimicu.

Ce i-ar' fi folositu, déca ar' fi declaratú, cá e gresita parerea aceluia, care dícea cá elu se crede mai multu de cátu ceialalti.

Zimbiá dorerosu, cáci i-si aduceá aminte, cá elu departe de a fi mai multu cá acei flacái voiosi, nu aveá nici macaru unu nume onestu cá ei.

„Voi spalá eu rusinea cu sângele versatu pentru libertatea patriei mele, í-si dícea elu atunci sí-si inghitia tristeti'a.

Ce frumosu cându va ceti Linuti'a in list'a cadiutiloru numele meu si cându o lacrima de compatimire va udá hárti'a cea nesémntitóre.“

Apoi cadeá in mii si mii de combinatiuni, cumu se faca mai folositóre mórtea s'a pentru caus'a cea sfánta a eliberarei popóreloru crestine de sub jugulu pagánescu.

Erá in 27 spre 28 Augustu 1877, cându corpulu de armata din care faceá parte divisi'a a patr'a, in care servia Tomiti'a si care inaintase déjà de mai multe díle pâna dinaintea Plevnei, cându dícemu divisi'a a patr'a capetá ordinulu cá se atace siantiarile turcesci, cari se afláu spre resaritu de la redut'a Grivitiei.

La primirea acestui ordinu soldatii romani se umplura de unu entusiasmu ne mai pomenitu. Cá si cându s'ar' fi vorbitu cu totii, intinsera o hora atáta de mare încátu se minunara Turcii din redute si se încercara a le stricá poft'a aruncându cu ghiulele si obuze printré ei.

Soldatii faceáu hazu de ele. Numia obuzele scrófe, cari féta purcej, si nici cá le luáu mai multu in séma de cátu bunaóra ar' fi luatú in séma vre-o pétra aventata spre ei.

Chiar' si Tomitiei i se stersesé máhnirea de la anima. Siueratur'a destulu de intiepetóre a glóntieloru si mirosulu fumului nu potusé se-lu scóta din rugina, cumu díceáu camaradii sei; acumu inse se ingrosiasé treb'a.

Trecusé de mediulu noptii, cându colónele románe se pusera in mişcare inaintându cu precautiune si evitându de a face sgomotu in credinti'a cá dór', dór' í-lu voru surprinde pe pagánu. Dar' de unde? Spurcatii í-i sémntísera.

Taceáu inse, nu detera nemicu pe façia si lasara pe Romani se se apropia mai bine de ei cá se-i inspaimente fara de veste, si se-i íá la fuga.

Romanii inaintându mereu se apropiasera de siantiuri cá de o batatura de puşca, cându deodata ce se vedi! ori mai bine dísu, ce se audi?

O pocnitura de credeái cá s'a pornitu un'a din acele fortuni cumu le avemu cáte odata prin Carpatii nostri, unde nici nu mai esti in stare a numerá trasnetele de iute ce se urméza.

Norocu cá í-i deprinsesé Turculu pe Romani cu asemenea bubuitu si troznitu, cá-ci déca l'ar' fi auditu ei atunci pentru antái'asi data, nu sciu dieu ce s'ar' fi întéplatú.

Tomiti'a dupa cum a martúrisitu elu cu gur'a s'a mai pe urma, cu tóte cá pornise de-acasa anume cá se caute mórtea de vitézu pe câmpulu

de resboiu, avú unu momentu de slabitiune si inca de asia slabitiune încátu, déca nu i-ar' fi fostu rusíne ar' fi cautatu se se ascunda undev'a.

Dar' ast'a tienú numai pâna cându picá unulu dintre soçii sei care mergeá lângu elu.

Vederea acestui omu, acestui bunu camaradu siovaindu, a sângelui ce-i tíşni din ran'a mortuara, avú unu efectu straniu asupr'a lui.

In locu de a se ingrozí si mai tare, fú apucatu cá de o furia, de o turbare. Acést'a erá setea de resbunare, erá o sfánta ciuda, care insufla acelor'a ce suntú apucati de dèas'a, spiritulu eroismului.

Cu cátu cadeáu mai multi impregiurulu seu cu atátu se îndârjeá mai multu, dar' nu numai elu ci toti cari mergeáu cu elu.

Asia insetasera copii — cumu numiaú oficerii pe soldati, — asia insetasera de sânge pagánescu încátu alergáu inainte cu sudorile pe frunte, cu dintii încleştati, scotíndu numai din cându in cându, cáte o chioitura de furia.

Toti zimbiáu a mila, cându unu comandantu mai zelosu cá cei alalti séu mai puçinu cunosca-toriu de ómeni séu in fine mai puçinu atentú la soldati, incepú a strigá: „inainte baieti . . . nu ve temeti baieti . . . nu care cumv'a se întórceti spatele . . . pieptulu e mai greu de nimeritu!“

Fug'a devenia totu mai turbata.

Turcii trageáu mereu.

„Adio“ díse éراسi unulu din camaradii Tomitiei, care nimeritu de unu glóntin in pieptu, cadiu la pamentu.

Nimeni nu se potú oprí cá se véda de elu, totu precumu nu se potusé oprí nimeni cá se védia de cei cari cadiusera inaintea lui.

„Adio“ respunsé Tomiti'a urmandu-si fug'a.

Salutarea murindului, cá prin unu farmecu neintielesu, i readuse aminte de Linuti'a.

„Bine cá nu me póte vedé asia,“ í-si díse elu, „ce gróza mi-ar' mai duce!“

Capulu colóneloru románe, unde se aflá si Tomiti'a, ajunsé la siantiu.

Cei din sírurile prime se invalmasira cu Turcii

Nu trecú nici unu quartu de óra si éta cá unu stégu cu tricolorulu românescu falfaia de-a-supr'a siantiului.

Acésta vedere electricá pe Romani.

Cá si orbi síliáu inainte, mereu inainte. Multi dintre ei cadeáu, dar' cei cari remáneáu úmpleáu indata golurile.

In dar' le fú cerbic'a Turciloru, in dar' turbarea in dar' viteji'a lorú, trebuira se se retraga.

Tomiti'a avuse noroculu de a face parte din ace'a divisiune care repurtase prim'a victoria a armeloru romane dinaintea Plevnei.

In urm'a acestei isbânde Romanii se afláu intr'unu punctu asiguratu cá vre-o 1200 pâna 1800 metrii de la redut'a Grivitiei, ce dupa planulu de resboiu alu Romaniloru, trebuia se cadia cu ori ce pretiu.

Nu suntemu in stare a descrie bucuria de care se umplu anim'a Romaniloru, dar' mai alesu a Tomitiei, vediundu-se invrednicitu de sorte de a se numerá si elu printre vitejii acelei dile si — lucru nepriceputu — Leniti'a nu-i mai esia nici de cumu din gându.

In acestu momentu ar' fi vrutu se fi fostu si ea de fačia cá se-i admire pe toti, dar' mai cu séma pe dënsulu.

N'ar' mai fi cautatu mórtea cu nici unu pretiu, cá-ci dupa tóte minunile ce se întâmpla-sera cu elu, in acestu momentu de suprema satisfaciune, poteá nutri legitim'a sperantia, cá noroculu i va suride si cu privire la aspiratiunile s'ale cele intime.

Cu tóte astea déca ar' fi vediutu mórtea venindu la elu nu s'ar' fi spariatu de ea, ci i-ar' fi urmatu cu capulu redicatu scotîndu uau siuguru suspinau, storsu de amintirea jalei, ce i-ar' veni prin acést'a scumpei s'ale Lenitia.

Tóta díu'a ace'a precum si urmatóri'a dí Romanii o petrecura in pregatirile pentru unu nou atacu, pe care aseptá a-lu întreprinde din césu in césu.

Tomiti'a setosu de noua glorii, muriá de nerabdare, cá se se vedía érași in lupta. Dar' pe lângá setea de gloria f-lu mai imboldia inca cev'asi.

I se pareá cá indata ce se voru invalmasi Romanii cu óstea lui Osmanu pasi'a o voru bate asia de cumplitu încátu 'lu voru scóte din Plevn'a si voru sili prin acést'a pe Sultanulu de la Stambululu cá se incheie indata pace.

Pace si întórcere triumfala la Bucuresci érá un'a pentru Tomiti'a.

Éta causele nerabdarei s'ale, in siantiulu dinaintea Grivitei, esplicate.

Norocu numai, cá nu avu se ascepte multu. Érá in díu'a de 30 Augustu.

O dí de tótna, limpede, soratica.

Tomiti'a privia de pe marginea siantiului turcescu, pre care-lu cucerisera Romanii si de unde nu mai esise.

Loculu care se întindeá dinaintea s'a spre redutele turcesci, érá siešu, numai unde se apropiá de Griviti'a érá puçinu cámsuisiu. La stâng'a se coboria o câmpia, aci o albia afunda.

Tunurile Româniloru érá ast'feliu asiediate...

Trei dieci si siese la numeru stateáu intr'o linia, care incepeáu de la vile din susu de satulu Griviti'a, treptate spre reduta, ér' dousprediece érá la reserva.

Pe cându se uitá Tomiti'a asia si-si făcea in sine unu planu cum s'ar' procede mai bine pentru a luá redut'a, numai éta cá suna alarma si soldatii primescu ordinu a se forma in colóne de atacu.

Brigad'a antaia a colonelului Boranescu si a dóu'a a colonelului Cantilli aveáu se atace Griviti'a cea mare.

In acélasiu momentu se incepù bubuitulu tunurilor românesci, cari aveáu se prepare ataculu.

Pâna-ce se formara colónele, pâna un'a alta se facu ca la vre o dóue óre si jumetate. Atunci se puserá Romanii in miscare.

Batalionulu alu doilea de vênatori la care érá si Tomiti'a, se desfasiará in linia de tiraileri. Tomiti'a si cu camaradii sei éráu mai aprópe de cátu toti de reduta.

Déca ar' fi mersu dupa Tomiti'a, ar' fi alergatu indata inainte si ar fi' smulsu acelu steagu pagânescu, care fâlfaiá cá in batjocur'a Româniloru de pe o margine a intarituriloru. Dar' érá cu strasnicie opritu de a se departá vre'unulu de ce'alalti.

Tirailerii aveáu ordinu a inaintá de o potriva cu colón'a principala condusá de colonelulu Voinescu.

Cám pe la trei si jumetate, adeca unu ceasu dupa pornirea Româniloru, lupt'a érá incinsa pe întrega lini'a.

Érá crâncena de totu.

Din primele síruri sosiáu neintreruptu raniti, dar' nici unulu dintre cáti mai aveáu putea trebuintósa, nu parasise arm'a s'a.

In cea mai mare turbare a luptei se audiá din sute de guri noulu cântecu:

Fii României
Toti flacái de frunte
Sioimi de prin Carpati

si asia mai departe, ér refrenulu: arme, arme, arme ne mai dati, insufletia pe luptatoriu la acte ne mai pomenite de bravura, pe cei raniti iuse la scump'a pastrare a armeloru pretiose.

Impuscaturile píraiaú un'a, neintreruptu. Turcii aparáu redut'a cu indarjire, dar' Romanii inaintáu in colóne strînsé, fârá a fi sguduiti.

Incepuse a inoptá, lupt'a inse totusiu mergeá inainte.

Tunurile se apropiá de reduta si bombardase Griviti'a cu efectu, ceea ce dá Româniloru privilegiu a se apropiá mai tare de positiunile Turciloru.

Nu mai poteáu rabadá se tiéntesca din departare asupr'a Turciloru. Cu unu ur'a resunatoriu tirailerii din alu doilea batalionu cáti mai remaserá, se urcará pe suisiulu de dinaintea redutei si éta-i la parapete.

Tomiti'a érá celu dintâiu si mergeá oblu la stégulu turcescu. Cu elu inaintá venatorulu George Jonu, sergentii Stanu George si Nic'a Vasilie.

Glóntiele Turciloru siueráu deasupr'a capeteloru loru, dar' ei nici habaru nu aveáu.

„La stégu copii!“ strigá Tomiti'a avêntându-se d'intr'o singura saritura spre punctulu unde falfaiá semilun'a pagânesca.

Soçii Tomitiei cá nisce zmei in urm'a lui.

Dar' si Turcii recunoscuserá intentiunea acestei mâne de ómeni si alergáu intru aperarea stégului.

Tomiti'a intrecuse pre soçii sei cu vr'o diece pasi.

In momentulu cându intinse mân'a cá se smulga stégulu, se vediu impregiuratu de vr'o cincii, siese pagânii. Lovindu cu arm'a in drept'a si in stêng'a dobori pre doi dintre cei cari éráu mai aprópe de elu, apoi inse fu nimeritu si elu încátu cadiu fârá sêmtire la pamêntu.

Érá ranitu de mórte.

(Va urmá.)

TEOCHARU ALEXI.

UNIVERSITATEA DIN COTNARU SI ALTE SCOLE ROM. DIN SECL. XV—XVII.

(Urmare.)

Orecumu de sene se intielege, ca între impregiurările preindegetate nivelulu instructiunei în tempulu din vorba s'a redicatu binisioru si a crescutu si în scólele de prin monastiri si de langa episcopie. Ba cãtra finele periodului institutele publice de invetiamentu ale Moldovei crescú si în numeru. Anume domnalul Constantinu Duc'a (1693—1696 si 1701—1704,) pre carele lumea erudita depre tempulu seu 'lu tienea de celu d'an-tãiu elenistu si de celu mai adãncu cunoscotoriu alu filosofiei lui Aristotele, întemeiã scóle poporali prelanga basericele de sãboru, ce erã în tôte orãsiele tienuturiloru cãte un'a, dintre cari scóle cea a Hotinului a înfloritã mai îndelungu, durandu înca si sub er'a fanariotiloru sãu a dominatiunei turcesci tãmpu de mai multe diecenie. Celu depre urma eforu alu acestei a fostu episcopulu Hotinului Amfilociu, carele traduse romanescã o geografia universalã si o tipari la Iasi în 1795, împreuna cu „Cronologi'a domnitoriloru Moldovei“ compusa de metropolitulu moldavu Jacobu Stamati.¹⁾

Dar' se trecemu la Tier'a-romanescã propriã sãu Munteni'a.

14. Tier'a-romanescã si în periodulu acest'a de rãndulu scóleloru organizate stã mai înderetu decãtu Moldov'a. Afãmã, cã Sierbanu Cantacuzenu voda (1679—1688) a fundatu celu antãiu scól'a elinescã în Bucuresci;²⁾ cã într'unu manuscrriptu de la monastirea Bistriti'a din 1697 stã scrisu: „Pop'a Fioru dascalulu de la scól'a domnescã,“ erã în altulu din acel'asi anu: „Alexandrus preceptor;“³⁾ cã principele Constantinu Basarabu-Brancovenu (1689—1714) a redicatu totu în capital'a tieriei unu colegiu cu destinatiune pentru o suta de scolari interni. Atãt'a e totu ce scimu pana acum cu certitudine istorica.

Potemu inse conchide cu mare probabilitate, cã dejã unu domnitoriu atãtu de eminent, cã Mateiu Basarabu, va fi portatu grigia si de caus'a invetiamentului publicu. Elu înca infintiãdia, cã si Vasiliu Lupu, tipografie; anume prin egumenulu Meletiu Macedonenu la Govor'a în 1640, la Campulungu în 1642, la Dealu în 1644, la Terguvestei în 1652. Ci unde suntu tipografie si se editãdia cãrti varie, acolo trebue se fia ómeni cu invetiatura, trebue se existe scóle, de cari cu atãtu mai

vertosu va fi redicatu principele Mateiu, cu cãtu aveã dinaintea ochiloru sei esemplulu datu în acãsta priviutia de emululu seu Vasiliu Lupu.

Potemu mai departe conchide, cã în acestu periodu nivelulu scientiei si culturai a trebuitu se fia fostu urcatu în mesura notabile atãtu în scólele monastiresci si episcopali, cãtu si preste totu în clasile boieresci. La ast'a vedi-bine a contribuitu si ace'a, cã unii fii de principi si de boieri, cãtu constrinsi cãtu neconstrinsi de impregiurãri, frecuentara studiele si pre la universitãti si alte institute din strainetate. Asia principele Munteniei Radulu Michnei (1621—1623) este laudatu cã „omu intielectu fãrte si invetiatu grecesce, latinesce, francesce, carele la Padu'a a invetiatu fiindu fugitu de fric'a Turciloru.“¹⁾ Asia afãmã, cã sub principele Constantinu Brancovenu mãi multi copii munteniani urmã invetiaturele la scólele rom.-catolice din Sibiu, erã scól'a rom.-catolica din Brasiovu o frecuentã numerosi fii de boieri nu numai din Munteni'a, ci si din Moldov'a.²⁾

Conclusiunile si conjecturele nãstre de mai susu le sprigionescu si alte fapte demne de însemnatu. Între altele — cã se tacemu de variele îndeletniciri scientifice, spre carile vedemu dati pre varii barbati munteniani depre tempurile cestiunate, bunaminte pre celebrulu astronomu-calendaristu alu lui Const. Brancovenu, Joane Romanulu, numitu si Frauculu, si pre altii, — ce alt'a atesta óre faptulu, cã în desu memoratulu periodu paua si artile frumãse suntu îmbrãciãte de Romãni? Buna óra despre Const. Brancovenu se spune, cã acestu principe tramisese din Bucuresci teneri zugrãvi se invetie pictur'a la Veneti'a, si cã în palatulu domnescu din capitala frescele fuse facute de pictori venetiani si de teneri romãni invetiati de domnu în strainetate. Si ce alt'a mai atesta diferitele bibliotece publice si private, unele nu puçinu laudate si de scrietori straini, ce pre la finele seclului XVII. si începutulu celui alu XVIII-le le gasimu prin pãrtile muntene? Atari bibliotece au fostu cea de la Horediu, cea de la Margineni, cea de la metropoli'a din Bucuresci; apoi bibliotec'a brancovenescã, pre carea, dupa Del Chiaro,³⁾ Turcii o dusera cu carutiile si o respirã între Giurgiu si Mogosió'i'a si numai în bucãti mai remase la Horediu si la Brasiovu; mai încolo bibliotec'a maurocordatiana, atãtu de mare si pretiãsa, cãtu pusa odata amanetu la unu Anglesu, procurã lui Constantinu N. Maurocordatu, tronulu unei-a din tierele romane;⁴⁾ mai departe bibliotec'a clasicã francesã a lui Scarlatu N. Maurocordatu, cumu si bibliotec'a de fisica si chemia a unui boieriu renumitu scl.

(Va urmã.)

Dr. Gregoriu Silãsi.

¹⁾ Ar. *Pumnulu* Lectorariu rom., Vien'a 1864, t. IV. part. 1. pag. 132.

²⁾ *Dion. Fotino* Ist. Daciei, trad. de G. Sionu, Bucuresci 1859, t. II. pag. 132.

³⁾ „*Revist'a romana*“ 1862 p. 118, 120. Asemeni inscriptiuni de ale dascaliloru rom., cunoscotori de puçina latina si polona, se mai gasescu, parte romanescã cu litere parte si latinesce reu, pe unu Triãdu dela beseric'a s. Nicolau din Brasiovu din 1694; apoi pre o *Psaltire slavónã* ms. din 1697 („*Col. lui Traianu*“ 1882. p. 600, 602;) în fine pre cartea „*Chiai'a intielesului*“ Bucuresci 1688, aflatãria în bibliotec'a universitãtii în Iasi.

¹⁾ *Const. Capitanulu* în *Cronica* (v. *Magazin* ist. pentru Daci'a, Bucuresci 1845, t. I. pag. 280.)

²⁾ *Nilles Symbolae*, I. 363, 455.

³⁾ *Del Chiaro* *Delle moderne rivoluzioni di Moldovia e Valachia*, Napoli 1718.

⁴⁾ *Dapontes Ephémérides Daces*.

TE VEDU, TE-AUDU...

Te vedu, te-audu cá mai nainte...
Totu acei ochi farmecatori,
Ce me scoteáu odat' din minte, —
Totu zimbete de mai 'nainte
Si nurii cei reflectatori.

Dar nu suntu eu? nu esci tu? — Óre
Din noi doi cine a peritu.
Séu c'a peritu prim'a ardóre

Ce ne legá sémțirea? — Óre
Inim'a 'ntréga ne-a peritu?

Si anima, si tu, si eu,
Si prim'a-ardóre, — toti traimu.
Dar... asia vrut'a Dòmnediu! —
Pe lumea ast'a — tu si eu,
Chinu, nu placere, se sémțimu.

PRIN CRANGU.

Prin crângu fugiám se me
[ascundu,
Se nu me prindi in brațul teu,
Cà-ci o sémțiam cà'n si-
[nulu teu
Potea-re-asium numai se me
[ascundu.

Nu-ti raspundeám când me
[ntrebái,
Cà nu sciám ce potu se-ti
[dicu?
Cà-ci asiu fi vrutu eu totu
[se-ti dicu,
De anim'a-mi o întrebái.

Cându diceái: da? eu dice-
[ám nu!
Si nu, remas'a pân'acum;
Vai! inse-in diu'a de acumu,
Cându eu dîcu da, imi dîci
[tu, nu.

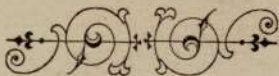
FLORI.

Fiori 'mi trecu cându me
[gândescu
La-acele tēmpuri multu nebune
In cari ideile nebune
Nu me lasáu nici se gândescu.

Credeám cá viéti'a este ap'a
Ce curge farà de sfērsitu,
Cà lumea nu are sfērsitu,
Cà foculu n'are dușmanu ap'a.

Ap'a a cursu, foculu s'a stinsu.
Cu elu credinti'a teneretiei...
Si adi, icón'a tineretiei
Mi-aréta: sufletulu meu stinsu.

N. A. Bogdanu.

VREMEA TRECE.

Vremea trece...
Si cu dēns'a tinereti'a
Te-i trezi cá nu mai este;
Ce-i acum'a fericire,
Ti-a paré atunci poveste
Din altu veacu, din alta lume,
Care 'n veci n'oru se mai vie.

S'oru totu duce,
Dragostele cu-alu loru farmecu
Si 'n lungi visuri adēncita
De te-i mai uitá in urma,
Vei vedé tu amarita
Ale t'ale dulci iluzii
Risipite pe pustēie.

Preste codri
Cu ochi umedi de 'ntristare
Vei primblá nebulu-ti doru
Si-i oftá in tain'a noptii:
„De ce fugi asia usioru
Vreme, tu in veci drumétia?
Ai se te intorci vre-odata?“

Codrulu verde
Intr'unu lungu freamatu de jale
Dusu pe-a vēntului suflare
Printre radiale de stele
Ti-a raspunde 'n departare,
Florile-oru siopti cá dēnsulu:
„Nici, odata, nici odata!“
George Vasiliu.

EPITAFU.

— Neuitatei mele Auror'a. —

Tenera-a fostu si frumósu
Cum e visulu de norocu!
Fericirea dintr'o lume
Adunata la unu locu!

Si acēsta fericire
Tóta, tóta-a fostu a mea! —
Mi-am lasatu partea din ceriari
Si-am traitu numai cu ea!

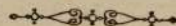
Dar' s'a superatu pe mine
Ceriulu! Ba m'a pismuitu,
Cà-ci de dulcea fericire
Si de tóte m'a rapitu! —

Bucurii si mângaiere,
Visuri d'auru ce-amu avutu:
I-mi jacu adi tóte-ingropate
Sub acestu pamentu tacutu! —
T. V. Pacatianu.

TÓTE DORURILE...

Tóte dorurile miele,
In uuu doru le-am contopitu;
Dorulu cá se fiu in lume,
De draguti'a mea iubitu. —
Ce vá fi de mine óre?
Déca doruri ardietóre,
Ce 'n unu dōru le-am contopitu,
Voru fi fara de sfērsitu?!...

Georgiu Simu.

Susu in raiulu fericiniloru.

FŌNTÂN'A DORULUI.

Novela din poporu.

(Urmare.)

III.

Colo pre culmea muntelui, se iví unu fetioru inaltu cá bradulu, rumenu, cu mustétia négra cu perulu in vântu si cu anim'a plina de doru. — Inca cale de dóua césuri, si va bea din „fōntân'a dorului,“ si dorulu lui se vá aliná. — Asia gânda elu... asia gânda Ghitia.

Erá pre la sfintítulu sórelui!

Fetele din satu veniáu la fōntâna cu coftiele dupa apa „cându Ghitia a suflatu pre de-asupr'a isvorului, a beutu si s'a redicatu in petióre, cá se privésca cas'a lui badea Ambrosie, unde erá jumatate din sufletulu lui.

— Buna sér'a Ghitia! dîse Anuti'a cea cu gropitia in obrazí, — ce-i? ai sositu din tíera? Par' cá te muncesce unu doru tainicu? cá-ci te-ai scoboritu la „fōntân'a dorului.“

— Lasa-lu Anutio! — dîse atunci rîdiendu Mariór'a lui Costanu dar' nu-lu vedi cá-i dusu pre gânduri, cá omulu ce-si pierde nadeşdea din lumea ast'a, .. si amendóua copilandrele s'au pusu pe rîsu de resuná valea.

— Auditi fá! ce rîdeti asia? Aveti de grigia cá-ti spariá puii de paseri de prin cuiburi cu rîsulu vostru. Mai bine veniti mai aprópe se ve vedu, si se-mi tréca dorulu de copile tinere din satulu nostru.

— Scimu noi cu cine ti-ar' trece tfe dorulu si amarulu, baditia! — Dar' o trecutu bab'a cu colacii... Ia, asculta!

Atunci se audí o puşcatura apoi strigari: se traésca nunulu mare si nun'a mica!...

Ghitia a audítu, s'a facutu galbenu cá unu mortu.

— La cene-i ospetiulu, copileloru? spuneti-mi iute!..

— Ni! ni! — dîse Mariuti'a, uite cum a ingalbinitu seraculu.

... Si dio ti-a placutu tare de Joan'a lui Badea Ambrosie?..

— Déca mi-o placutu?!.. gângaví Ghitia si se lasá linu pre iérba... nu-lu mai tieneáu petiórele.

— Bea apa din „fōntân'a dorului“ cá ti-a trece dór' si tfe de doru, dîsera apoi copilele si sprintene si nevinovate cum le-a lasatu pre ele D.-dieu se departara spre satu.

Ghitia a dîsu o rogatiune. O rogatiune cum n'a mai dîsu nime nici odata. Si-a dusu mân'a la sierpariu, si-a scosu fluierulu, si a inceputu a dîce doin'a Joanei. Si a dîs'o mai frumosu cá totu-de-a-un'a. Vântulu a incetatu de-a bate, paserile de-a cântá, riurile de-a murmurá si cânií dela stâna de-a latrá. Tóte cá prin farmecu ascultáu doin'a Joanei, cea din urma póte pre care avé se o dîca Ghitia.

Ghitia dîcea in fluieru si plângea! ..
In cas'a lui Ambrosie erá ospetiu, vora buna, veselía, .. fericire ...

Si cându a incetatu Ghitia de a-si dîce doin'a, au incetatu si ceterasii la Ambrosie. — — —

— Unde mergi Joana, drag'a mamei?

— Me ducu afara mama! —

— Bine, bine, nu siedeá multu!

— Nu, nu, mama!

Joan'a a esítu in gradina, a audítu doin'a dela „fōntân'a dorului,“ si-a ruptu cunun'a de míresa si a pornitu. Cându Ghitia a incetatu doin'a, ea erá la spatele lui.

— Ghitia!!!...

— Joana!!!... Si-au picatu unulu in bráciele celui alaltu si au plânsu.... Si apoi s'au privitu cu dragoste, au rîsu printre lacrimi si ér' au plânsu, asia cum numai cei indragiti potu si sciu plânge.

— Se bemu apa din „fōntân'a dorului“ cá se ne tréca de doru, a dîsu Joan'a.

Si au beutu apa, ea din pumnii lui si elu din a ei, si le-a trecutu dorulu, cáci ap'a erá farmecata, .. erá vindecátore de doru!..

— Dragulu meu Ghitia! a dîsu apoi Joan'a, sum totu ace'a ce m'ai lasatu. Anim'a, sufletulu, fetior'a si viétia mea suntu ale t'ale!.. numai ale t'ale!...

— Joana! Joana! — Unde e Joan'a, strigá glasulu lelei Veronica, dar' nime nu-i scia dá respunsu.

Pre culmea muntelui, la lumin'a lunei se vedeáu dóue umbre, trecându cá norii pre ceriuri...

Eráu doi dragi ce fugiáu in tíera!....

IV.

— Vedi mama! ai dîsu cá astadi va veni tat'a si n'a venitu inca!

— Lasa-lu dragulu mamei cá va veni elu déca va vrea D.-dieu. Noi se ne rogamu si se ne punemu nadeşdea in elu.

— Cá io m'am rogatu si astadi mama, si totu n'a venitu.

— Nu implinesce D.-dieu chiar' indata poftele si dorintiele ómeniloru, cá-ci nu suntemu vrednici, dar' déca ne punemu nadeşdea in elu, de buna séma cá ne va mangaiá.

— Io me ducu se me mai rogu dar' mama!

— Dute dragulu mamei! dute si te róga, dîse Joan'a cu glasul inecatu, cáci si ea avea téma cá Ghit'a póte se intárdfe inca multu, si póte... cine scie? chiar' si se nu mai vina. Si gândulu ast'a o intristá adéncu.

Sandú, copilulu Joanei si alui Ghitia erá de 10 ani si erá ruptu tatalu-seu. Desf' copilu inca, erá inaltu, blandu la fácia, si cu perulu si ochii negrii stralucitori.

Si unde erá Ghitia?

O! elu erá departe pre pamentu strainu. Resboiulu Romaniloru si a Rusiloru cu Turcii, inca nu incetase pre campiile tierii Bulgaresci.

Ghiti'a s'a dusu de buna voia la resboiu. Tieri care la adapostitu si hranitu 11 ani i erá detoriu cu viét'i'a in vremi de restriste. — Ghiti'a sciá si urmá cânteculu:

Uresce reulu, dreptatea cauta,
Stiméza perulu care a 'nalbitu;
Er' cându tí-e tíer'a amenintiata,
Mori pentru dèns'a, cà-ci te-a hranitu!

Joan'a a plânsu si ea la pornirea lui Ghiti'a, dar' nu l'a opritu cà-ci si ea sciá cà Romanii se batu pentru drepturile si pentru tíer'a lor. Si-apoi audfse si ea de turci, cà-su ómeni rei, pângarescu femeile si fetele nevinovate, si cà atát'a au fostu chinuitu ei pre bietii Romani, încátu mam'a cându í-i plângeá copilulu in légânu dícea: Taci, cà vine Turculu!

Si se rogá si ea si Sandu copilulu ei si afláu amendoi mangaere in rogatiune. . . Ei nadaşduiáu in D.-diu, cà in sfersitu totu le va aduce pre Ghiti'a sanatosu acasa.

Dar' a trecutú mai multa vreme si Ghiti'a nu mai sosiá. In o séra cându 'si díceaú amendoi rogatiunile de culcare, sosí in casa unu strainu si cerú salasiu.

— Salasiulu 'lu dà D.-diu, i respunsè Joan'a dupa obiceiulu Ardeleniloru.

Strainulu s'a asediatu pre unu scaunu. Le-a spusu cà vine din bataia cu turculu, si cà cunosce pre Ghiti'a.

— 'Lu cunosci pre Ghiti'a?!.. traesce? Spunemi - o, spunemi cà traesce, si biét'a Joana luá pre Sandu in braçie si-lu sarutá cu dragu.

— Traesce, respunsè strainulu, traesce sí-i pre drumu catra casa.

Joan'a ingalbiní. Sandu sari din braçiele ei si alergá cându spre usia, cându spre mésa, sarindu si jocandu cà vine tat'a. Atunci us'a se deschise si Sandu sburá in braçiele lui Ghiti'a.

Tata! — Éca tat'a, mama! — Dar' mama-s'a cadíu pre patu afara de sine. Fericirea ei erá cu multu mai mare decâtu cà se o póta portá asia usioru cá Sandu.

— Joana! dulcea mea Joana! sioptí Ghiti'a sarutandu-si nevést'a, carea se tredí in desmierdările lui.

— Asia o se facu si io cându voiu sosí acasa, sioptí strainulu si lacrimi de fericire í-i umplura ochii.

— Tu esci! chiar' tu esci Ghiti'a! sufletulu meu! tu traesci! — O! câtu 'su de fericita!

— Traescu pentru fericirea vóstra si a mea si ér' luá pre Sandu in braçie, si-lu desmierdà.

— Tata! ce ai cólea pre pieptu de stralucesce asia de frumosu?

— Ast'a-i resplat'a fapteloru mele vitejesci dragulu tatei! respunsè Ghiti'a cu fala. E aternata cólea unde o vedi de „Dómn'a tieriei“ — „Mam'a saraciloru.“ — Dar' vedeti se nu ve superati déca in loculu medaliei acesteia, 'mi lipsescu dóue de-

gete la mân'a drépta si asia nu mai potu díce in flueru.

— Cà sciu io tata, . . dícu io! sciu doin'a mamei, — care o dícea-i d.-t'a in Ardealu, colo la „fóntân'a dorului“ si io o se vi-o dícu cându pofititi.

Apoi ér' urmara imbraçiosiari. Chiar' si strainulu nu se poté rabdá se nu sarute pre Sandu.

— Tata! apoi cându voiu fi mare si io me ducu se me batu cu Turculu cà se-mi anine si mie pre peptu o medalie „Dómn'a Romaniloru!“

— Bine díci! dragulu tatei, fie care omu trebue se-si apere tíer'a ce-lu hranesce, la vreme de nevoie.

V.

La „fóntân'a dorului“ poposescu trei caletori. — Fie-care bea apa, cà se li-se aline dorulu . . . dorulu de tíera.

— Dómn'e ce apa alinatóre de doru e ast'a, díse Joan'a dupa ce beú.

— Credu díu io, i respunsè Ghiti'a, cà dór' nu de geaba i ea fermecata. Mai tí-i minte po-vestea mea?

— Cum se nu! . . . cá si in diu'a in care mi-ai spusu-o.

— Sandule! iá fluerulu cel'a de dupa sierpariu si trage-o doina . . . doin'a mama-ta. — Ér' io mi-oiu deslegá de pre trupu sierpariulu ast'a — cà-ci umplutu cum e cu galbini adunati din munc'a si harnicia nóstra, — me cam apasa preste midilocu. Sandu a inceputu doin'a. Ómenii audiáu din satu, si veniáu se véda cine díce, cà-ci asia doina nu sciá nici unu pecurariu.

Unu mosiu betrânu sosí radímându-se in cârja.

— Tata! strigá Ghiti'a vediendu-lu. — Mosiulu nu-si credeá urechiloru. A venitu apoi mai aprópe si a recunoscutu si imbraçiosiatu copilulu si pre nepotulu seu pre Sandu si a plânsu. . .

Pre atunci de ce'a parte a fóntânii se imbraçiosia Veronic'a cu Joan'a cea pierduta, ér' badea Ambrosie nu sciá ce se fáca de bucuria . . . plângeá . . . cá unu copilu.

Apoi a sositu si Jonelu cu nevést'a s'a, si a imbraçiosiatu pre Ghiti'a, — ci cà dóra pretini au fostu ei totu-de-a-un'a.

Sandu erá uimitu de atâtea desmierdări, câte primia dela toti — seraculu! abiá acum vedeá, cà totu mai bine e intre ai tei, decâtu intre straini.

Sórele cadeá dupa munti, si surideá mergéndu pre ce'a lume cà se spue, cà suntu fericiri si in lumea ast'a pre lânga tóte necasurile ei.

Georgiu Simu.

Cronica. — Scól'a civila de fete cu internatu a Associatiunei transilvane se va deschide in 3/15 l. c. In legatura cu acésta scóla — cá si o scóla preगतitória — va fi scól'a elementara, intretiénutá in acél'asiu edificiu de catra, Reuniunea femeiloru romane din Sibiu.

Principele Bulgariei Alesandru a abdísu, fiendu-cá n'a fostu bene-vedíutú de curtea imperiala a Rusiei. — S'a convocatu pe 11 l. c. adunarea nationala spre a luá dispusetiunile de lipsa pentru alegerea unui nou principe.

O mare venatóre se vá face in decursulu lunei acestei'a la Sinai'a, la care va luá parte si Rudolphu principele de corona alu Austro-Ungariei.

Dómna doctoru. — In ultim'a siedintia a Academiei franceze de sciintie s'a intémplatú unu ce ne mai pomenitu, cá o dama a potutu asistá la discutiuni. Este dómn'a Kowalewska, care propune geometri'a si matematic'a superióra la universitatea din Stokholm. Déns'a a fostu introdusa de ténérulu matematicu Halpheu si bineventata de presedinte in numele colegiloru sei. Dómn'a Kowalewska a obtienutu diplom'a de doctoru la politehniculu din Zürich si este veduv'a cunoscutulu paleontologu Kowalewski.

Cas'a comitesei de Mirand'a. La Madridu nu este vorba decátu de cas'a comitesei de Mirand'a, Christin'a Nilsonu. Artist'a a voítu se-si decoreze locuinti'a câtu se póte mai originalu. Sal'a de mâncare este tapitiata cu socoteli de hoteluri. Mobilele salonulu suntu pline de coróne, de panglici, de buchete vescedite, adunate de cantatrice de pretutindeni pe unde a trecutú. Budoarulu este tapitiatu cu partituni, cuvinte si musica din operele cántate de déns'a. Camer'a de culcare este impodobita cu picturi suedeze. In fine, pe zidurile salonulu de jocu se vedu articole de diuare, cari, in tóte limbile si pe tóte tonurile, cânta glori'a artei.

Bibliografia. — Atragemu din nou atentiunea invetiatoriloru nostri asupr'a manualulu: „*Esercítie practice pentru invetiarea limbei magiare*“ in usulu scóleloru poporale de J. F. Negrutiu profesoru preparandiale si P. Ungureanu profesoru la scólele normale din Blasiu.

Acestu manualu este aprobatu de Prea Veneratulu Ordinariatu metropolitanu si prescristu si introdusu cá manualu de scóla nu numai in archidieceasa, ci si in dieces'a Lugosiului si a Gherloi.

Unu esemplaru legatu in pánza costa 35 cr. si se póte procurá dela Tipografi'a Seminariulu din Blasiu; dela Tipografi'a „Auror'a“ din Gherl'a (Szamosújvár.)

Librariile primescu unu rabatu de 15%.

Povesti poporale romanesci. Din poporu luate si poporulu date de Drulu Ionu alu lui G. Sbiera, profesoru c. r. p. o. la universitate in Cernantiu, membru alu Academiei Romane din Bucuresti etc. Pretiulu 2 fl. v. a.

Carti oprite. Ministeriulu ung. de culte si instructiune publica cu cerculariulu seu Nr. 21596 dto 5. Iuliu a. c. opresce din usulu scóleloru urmatórele carti: 1) „Istori'a universalá, alesu istori'a natiunei romanesci si a regatulu Ungari'a, de Dr. Giorgiu Popa, Aradu.“ 2) „Geografi'a Ungariei si elemente din geografi'a generala, Dr. Nicolau Popu, Brasiovu 1881.“ 3) „Introducerea in geografia, de Ioanu Tuducescu, Aradu, 1881.“ 4) „Magyarország, szerbvajdaság és temesi bánóság, Erdély etc. térképe,“ de A. J. F. Toth, Aradu, proprietatea librariiei Bettelheim.“ 5) „Schulwandkarte vom Europa“ de L. Holle, Wolfenbüttel.

Himen. Dlu Dr. Basiliu Preda, advocatu in Câmpeni si-a serbatu in 5 Septemvrie cunun'i'a cu d.-sióra Sabin'a Andreica din Câmpeni.

Necrologu. — Dr. Franciscu Schuselka renumitulu oratoru, publicistu si omu politicu alu Austriei a muritu in nóptea de 2. Septembrie a. c. in Heiligenkreuz langa Baden. Numele Schuselka este bine cunoscutu si Romaniloru, cá-ci repausatulu a fostu unulu din cei mai distinsi luptatori pentru principiulu de egala indreptatire in monarchia. In specialu caus'a Romaniloru ardeleni a intempinatú in diarulu seu „Die Reform“ cea mai caldurósa aপরare. Plini de recunoscintia dicemu: fi-ai memori'a neuitata intre noi!

Logogrifu.

De Silviu Vui'a.

Din aceste 26 silabe: ga, a, amb, re, phes, za, mold, an, siu, lig, thu, ni, ti, na, det, sa, e, i, lop, tur, le, ra, re. se se formeze 9 cuvinte, cari se insemneze:

I. Numele unei dintre cele trei Nymfe Hesperide.

II. Unu mineralu.

III. Orasiu in Asi'a mica.

IV. O serbatóre la Romanii cei vechi.

V. Unu animalu de venatória.

VI. O cataracta mare in Americ'a.

VII. Unu orasiu in Germani'a.

VIII. Unu domnitoriu român.

IX. Unu picioru de versu din prosodia.

Literele initiali ale acestoru cuvinte cetite de susu in josu dáu numele unui poetu mare romanu; ór' literele finali cetite de josu in susu dáu numele unei cetati mari din Ungari'a.

Terminulu pentru deslegare e 18/30 Septembrie. Intre deslegatori se voru sortiá carti, icóne si alte lucruri de valóre.

— Nrulu urmatoriu va constá din 2 cólo. —

Proprietariu, Redactoru respundietoriu si Editoru: **Niculae Fekete Negrutiu.**

Gherl'a Imprimari'a „Auror'a“ p. A. Todoranu.